

European Union. Also examines the concept of peaceful assembly and lists the shortcomings of legislation adversely affecting the creation of real conditions for the exercise of civic engagement population, its free expression, including through peaceful demonstrations. The authors also studied the experience of Member States in the field of freedom of peaceful assembly. In the article the author analyzes the normative legal basis of the right to freedom of peaceful assembly, taking into account the human rights of the European Court under Article 11 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Particular attention is paid to the analysis of the EU Member States legislation.

Key words: peaceful assembly, meetings, restrictions on the right of citizens to peaceful assembly, freedom of assembly, the European Union, the European Convention on Human Rights.

УДК 347.965

Вікторія Олександрівна Святоцька,
завідувач Сектору європейських принципів і стандартів
організації та професійної діяльності адвокатури
Науково-дослідного відділу
Вищої школи адвокатури
Національної асоціації адвокатів України,
кандидат юридичних наук

СТАТУС АДВОКАТА В АНГЛІЇ, НІМЕЧЧИНІ, ФРАНЦІЇ: ПОРІВНЯЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Статус адвокатів в європейських країнах завжди залежав від багатьох факторів становища самої держави. Так, чим більш вільним є політичний устрій країни, тим меншим є тиск на адвокатів з боку держави, чим досконалішим є законодавство країни про судоустрій, тим більше забезпечено належне становище адвокатів у державі [1, с. 18–19].

Говорячи про *статус адвокатів країн Європи* кінця XVIII ст., варто зазначити, що адвокатів у цей період називають – «спільний слуга». Підтвердженням цього є законодавство Пруссії (Прусський ордер кабінету 1780 р.), в якому наголошувалося на призначенні адвокатів «запасних радників» (*Assistenzrath*) та комісарів юстиції. У результаті чого адвокати фактично стали помічниками суддів. Ще гіршим становище адвокатів стало після змін у законодавстві Пруссії, згідно з яким дисциплінарна влада над адвокатами належала судам. Вже на початок XIX ст. ситуація з адвокатурою в багатьох країнах Європи покращилася: обмежено дисциплінарну владу судів над адвокатами, врегульовано питання оплати їх праці. У деяких державах запроваджуються, за французьким взірцем, органи адвокатського самоврядування – ради адвокатів, що значно покращує становище адвокатів у країнах Європи [1, с. 30–36].

Метою статті є дослідження та порівняння статусу адвокатів у таких країнах, як Англія, Німеччина та Франція.

Різне розуміння завдань адвокатури та сприйняття ролі адвоката суспільством, безсумнівно, визначає статус адвокатури в країні. Порівняння історичного розвитку місця адвоката в Англії, Німеччині та Франції підтверджує цю думку.

Розглянемо більш детально становлення та розвиток адвокатури Англії. Багато із теперішніх правових інститутів цієї країни походять ще з Середньовіччя та спираються на багатовікові традиції. Розвиток інституту адвокатури в Англії тривав безперервно, з урахуванням традицій королівства. Велике суспільне значення адвокатської професії ніколи не применшувалося та не ставилося під сумнів. Особливістю англійського розвитку адвокатури є сильна позиція адвокатських професійних організацій, які рано отримали широку автономію у самоврядуванні та вибороли великий політичний вплив, який потім більше не ставили під сумнів. Сьогодні освіта та доступ молодих адвокатів, як і дисциплінарне право, перебуває повністю під контролем професійних об'єднань адвокатів Англії [2].

Зазначимо, що розмежування на процесуального адвоката, який виступає перед судом – баристера (*barrister*), та адвоката-кореспондента – соліситера (*solicitor*), який здійснює підготовку до процесу, до сьогодні збереглося лише в Англії. Баристери вважаються незалежними «охоронцями справедливості», оскільки не мають жодного прямого контакту з клієнтами, соліситери, навпаки, мають імідж комерсанта [2].

Беззаперечно, довіра до адвокатури та суспільне сприйняття адвокатів в Англії високі. Це пояснюється тим, що традиційно англійське процесуальне право наділяє адвокатів більшим колом завдань, аніж процесуальне право держав континентального права. Так, адвокати в Англії беруть на себе багато завдань, виконання яких на континенті покладено на суддю, таким чином, вони можуть мати додаткову спеціалізацію [2].

У Франції адвокати, починаючи з XIV ст., мали великий вплив і повагу, адже французька адвокатура вже давно є сталою корпорацією (*confrerie*), де розвивався дух єдності та відповідальності перед усією корпорацією віками. Становище адвокатів завжди було на досить високому рівні, про це свідчать висловлювання відомих державних діячів Франції [1, с. 20–21].

Від початку своєї появи адвокати Франції вирізнялися високим рівнем професійної етики, а багатовіковою традицією французьких адвокатів було дотримання звичаїв своєї спільноти, що, звичайно, позитивно впливало на статус адвоката [3, с. 129–138]. Видатний французький юрист М. Молло стверджував, що гідністю французького адвоката є надбання усього стану адвокатів [4].

Розвиток французької адвокатури позначається, головним чином, сильною та впливовою професійною організацією. Колегіальність (*confraternité*) та наголос на почутті приналежності до єдиного спільного має велике значення поміж французьких адвокатів. Професійна організація завжди мала великий вплив на освіту та допуск до професії. Досить високі вимоги для майбутніх адвокатів Франції роблять доступ до професії складним. Наприклад, враховуючи жорсткі умови допуску до адвокатури, кількість адвокатів Франції ніколи не перевищувала половини чисельності адвокатів Німеччини [2].

Хоча професію адвоката тимчасово скасовано під час Французької революції, однак адвокати зіграли визначну роль під час політичних заворушень у Франції, заробивши собі цим схвальне суспільне реноме. Ідеальне зображення французького адвоката сьогодні – це красномовна та сповнена політичної боротьби особистість – представник та уособлення усієї адвокатської спільноти, чого не можна сказати про адвоката сучасної Німеччини, реноме якого закарбувалось як поважного та виваженого вченого (*Doctor iuris*) [5].

Після Великої французької революції законодавство про судоустрій Франції було побудовано на публічності, що вплинуло на статус адвокатів, надаючи їм більшого значення у державі. Дух корпорації в цей період значно посилюється, а становище адвокатів стало сходинкою, яка давала можливість обійняти вищу державну посаду, хоча декрети від 14 грудня 1810 р. та від 20 листопада 1822 р. навіювали недовіру до адвокатури [1, с. 22–23]. З кінця XIX ст. – до початку XX ст. адвокатура у Франції відіграє важливу роль у суспільстві, стає самостійною, потужною організацією [3, с. 129–138].

До другої половини XX ст. адвокати Франції діляться на *avocats* та *avoués*. *Avocats* належить статус незалежного адвоката, який повністю може присвятити себе високому мистецтву «відшліфованих промов» у суді, а *avoués* переймають на себе «низьку» діяльність, яка пов'язана з підготовкою документів у справі та письмового ведення самої справи [2].

Сьогодні всі адвокати Франції об'єднані навколо «орденів» (*barreaux*) (колегій), які організовані при судах вищої інстанції (*tribunaux de grande instance*). Статус адвоката Франції регламентовано Законом 71-1130 «Про статус адвоката», відповідно до якого адвокатська професія є ліберальною і незалежною, основним принципом діяльності якої є верховенство закону, адвокатська професія є відокремленою від держави та охороняється законом, що, у свою чергу, є ефективним засобом забезпечення її самоврядування, незалежності та захищеності [6].

Статус адвокатів Німеччини до 1848 р., коли в Німеччині почали вводити публічне та усне судове провадження на заміну старого таємно-розшукового та слідчого процесів, був невизначеним у державі та складним. Найгірший вплив на адвокатуру того часу мав політичний устрій країни, де дух централізації та система «опіки» влади, недовіра до адвокатури та тиск на неї негативно впливали на статус адвокатів. Допуск адвокатів Німеччини до судового провадження залежав від влади, яка опиралася на власні симпатії до кандидата, що часто не давало можливості молодим і талановитим особам практикувати в суді [1, с. 28–30].

З 1848 р. у Німеччині статус адвокатів значно покращується, адже вводиться публічне усне судове провадження, що наділяє адвоката однією з найважливіших функцій – правозахисту, що значно підвищує його значущість [1, с. 35–36].

Через регіональну роздрібненість на окремі держави та відсутність незаперечного центру влади, адвокати у Німеччині не могли побудувати жодну центральну чи політично-впливову професійну спільноту за зразком лондонської чи паризької. У пізніше домінуючій Пруссії вони зазнавали тривалих політичних репресій та навіть на певний час були замінені судовими радами зі службовцями. Хоча у 1871 р. у новоствореному Німецькому Рейху адвокатури вдалося вибороти свою незалежність від держави, однак через запозичення пруської моделі «уніфікованих юристів (приблизний переклад – *Einheitsjuristen*)» їй до сьогодні заборонено здійснювати вплив на освіту та кваліфікаційні іспити майбутніх адвокатів, як це, наприклад, відбувається в Англії чи Франції [2].

Порівнюючи адвокатуру Німеччини та Франції середини XIX ст., можна дійти висновку, що німецькі адвокати значно випереджають французьких особливо в усному процесі, про це свідчить кількість скарг в адресу французьких адвокатів. Це пояснюється тим, що німецькі адвокати більше здатні до серйозного та добросовісного виконання прийнятої справи, а також у кращому рівні їхньої підготовки

в результаті глибшої юридичної освіти. Гірше положення французьких адвокатів у цей період пояснюється трьома факторами: 1) обмеженням публічності у зв'язку з політичними обставинами в країні; 2) тиском з боку влади; 3) надмірною дисциплінарною відповідальністю адвокатів і легкістю її застосування з боку судів, про що свідчить ст. 39 Декрету від 14 грудня 1810 р. [1, с. 50–54].

До XVI ст. у Німеччині фактично відсутня внутрішня організація адвокатури, а у період XVI–XIX ст. німецька адвокатура стає самостійною організацією. З 1878 р. запроваджується адвокатське самоуправління, яке сьогодні становить цілу систему самоврядних органів адвокатури, що значно зміцнює статус адвоката Німеччини в державі [7, с. 174–181].

Починаючи з 1932 р., із запровадженням *numerus clausus* (кількісне обмеження студентів), адвокатура Німеччини знову добровільно ставить себе у залежність від держави. Врешті-решт, у Третьюму Рейсі не було жодного, хто б чинив опір скасуванню вільної адвокатури та «відстороненню» чверті її представників від професії. За таких несприятливих обставин значним чином погіршилось суспільне сприйняття адвокатів, особливо у післявоєнний час. Починаючи з 90-х років XX ст., образ німецької адвокатури формується за рахунок сильної дерегуляції професійного адвокатського права та розючого збільшення кількості адвокатів [2].

Сьогодні статус адвоката в Німеччині визначено Федеральним положенням про адвокатуру (BRAO) [8], відповідно до якого адвокат у Німеччині є професійним незалежним консультантом, захисником та представником з усіх правових питань, представником вільної професії, повинен сумлінно виконувати свої професійні обов'язки та бути гідним поваги й довіри [7]. У цілому слід зробити висновок, що статус адвоката в Німеччині завжди був історично обумовлений особливостями розвитку самої держави.

Підбиваючи підсумки, зазначимо:

1. Статус адвокатів у європейських країнах завжди залежав від історичних особливостей розвитку та багатьох інших факторів становища самої держави;
2. Історичний огляд доводить важливу роль незалежної адвокатури як гаранта вільного та демократичного суспільства;
3. Якість правосуддя у державі залежить від рівня адвокатури та належного статусу адвокатів як в самій державі, так і в суспільстві;
4. Говорячи про соціальне реноме адвокатів Англії, Німеччини та Франції, складається думка, що німецькі адвокати, як правило, дещо поступаються французьким та англійським, що пояснюється історичними умовами, які склалися в самих державах;
5. Адвокат як незалежний представник права є необхідним противником і природнім ворогом будь-якого тоталітарного зазіхання на владу, саме тому абсолютистські правителі та диктатори усіх часів відчували надзвичайну неприхильність до вільної адвокатури та докладали зусиль для послаблення її позицій [2].

Використані джерела

1. «Сословие адвокатов» сочинение гейдельберского профессора К. Ю. А. Миттермайера с дополнением Е. Ю. Паракена // Издание В. Бартенева и К. Ведринского. – СПб., 1864 г. – 118 с.
2. *Magnus R.* Das Anwaltsprivileg und sein Zivilprozessualer Schutz – Mohr Siebeck Tuebingen, 2010. – 322 s.
3. Святоцька В. О. Інститут адвокатури Франції: історична генеза, сучасна організація та професійна діяльність / В. О. Святоцька // Право України. – 2016. – № 4. – С. 129–138.
4. Молло М. Правила адвокатской профессии во Франции (1842 г.) / М. Молло ; перевод с французского. – М. : Издание Н. П. Шубинского, 1894 г. – 98 с.
5. *Zweigert FS Ficker, Zweigert/Kötz*, 1967. – 502 p. Einführung in die Rechtsvergleichung.
6. Святоцький О. Д. Адвокатура: історія і сучасність / О. Д. Святоцький, В. В. Медведчук. – К. : Ін Юре, 1997. – 320 с.
7. Святоцька В. О. Інститут адвокатури Німеччини: заснування, становлення, організація та діяльність / В. О. Святоцька // Право України. – 2016. – № 1. – С. 174–181.
8. Федеральне положення про адвокатуру [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/pologennya/bundesrechtsanwaltsordnung-ukr.pdf>.

Святоцька В. О. Статус адвоката в Англії, Німеччині, Франції: порівняльне дослідження

У дослідженні розглянуто питання статусу адвокатів у європейських країнах – Англії, Німеччині, Франції. Зазначено, що різне розуміння завдань адвокатури та сприйняття ролі адвоката суспільством, безсумнівно, визначає його статус у країні.

Ключові слова: адвокат, статус адвоката, роль адвоката.

Святоцькая В. А. Статус адвоката в Англии, Германии, Франции: сравнительное исследование

В исследовании рассмотрены вопросы статуса адвокатов в европейских странах – Англии, Германии, Франции. Отмечено, что разное понимание задач адвокатуры и восприятие роли адвоката обществом, несомненно, определяет его статус в стране.

Ключевые слова: адвокат, статус адвоката, роль адвоката.

Svyatotska V. Status lawyer in Britain, Germany and France: a comparative study

The study examined the status of lawyers in European countries – Britain, Germany and France. It is noted that a different understanding of the legal profession and the perception of the public counsel will undoubtedly determine its status in the country.

Key words: attorney, lawyer status, the role of a lawyer.

УДК 347.22

*Інна Феліксівна Северюкова,
старший науковий співробітник
відділу проблем цивільного, трудового
та підприємницького права
Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук, доцент*

**ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЖИТЛО
В УКРАЇНІ**

Житлова політика України на сучасному етапі спрямована на вдосконалення житлових відносин у сфері здійснення права власності на житло, забезпечення прав і законних інтересів учасників цих відносин. Підґрунтям житлової політики виступають відповідні нормативні акти, які мають бути певним чином систематизовані та відповідати один одному.

З метою вдосконалення житлового законодавства необхідно проводити комплексні дослідження в усіх сферах житлової політики, як економічних, так і правових.

Вивченню проблеми здійснення права власності на житло присвячували свої дослідження М. Галлянич, В. Грибанов, О. Дзера, О. Кармаза, С. Клименко, І. Кучеренко, В. Литовкин, Л. Лічман, Є. Мічурін, С. Сліпченко О. Соболев, В. Січевлюк та ін.

Стосовно правової сфери житлової політики необхідно зауважити, що на сьогодні відсутня дієва основа законодавчого забезпечення житлової політики. Нормативні акти, що регулюють житлові відносини, надто невідповідні і безсистемні, не враховують всіх питань здійснення та захисту прав на житло. Наявність застарілого Житлового кодексу України (далі – ЖК України) ще більш загострює проблемність правового регулювання житлових відносин, не вирішує основних завдань систематизації та впорядкування нормативних актів. Можна виділити певні групи нормативних актів, які становлять правову основу житлової політики у державі і регламентують здійснення права власності на житло. Перша група нормативних актів регламентує відносини з надання житлово-комунальних послуг й опосередковано, на наше переконання, стосується питань житлової політики. До цієї групи належить, зокрема, Закон України від 24 червня 2004 р. № 1875-IV «Про житлово-комунальні послуги» (в редакції станом на 1 січня 2016 р.) і Закон України від 9 липня 2010 р. № 2479-VI «Про державне регулювання у сфері комунальних послуг» (у редакції станом на 1 січня 2016 р.).

Нормативні положення другої групи нормативних актів регламентують приватноправові відносини у житловій сфері і, зокрема, здійснення права власності на житло. Основу цієї групи становить Цивільний кодекс України (далі – ЦК України), у якому містяться норми, які регламентують право власності на житло і майнові відносини з приводу житла, а відповідні законодавчі акти, які мають бути підпорядковані положенням Конституції України і кодифікованого нормативного акта щодо регулювання приватних житлових відносин, не завжди виконують цю функцію, а іноді навіть їй суперечать.

До другої групи можна віднести такі нормативні акти: Закон України від 29 листопада 2001 р. № 2866-III «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» (в редакції від 1 січня 2015 р.), Закон України від 14 травня 2015 р. № 417-VIII «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» (у редакції від 6 липня 2016 р.). Також до другої групи нормативних актів, що регулюють житлові відносини, слід віднести спеціальний нормативний акт – Земельний кодекс України, норми якого регулюють відносини, об'єктом яких виступає земельна ділянка, виділення якої та її вилучення мають величезне значення для реалізації житлових прав і здійснення права власності.

Слід зазначити, що житлові відносини можна поділити на певні однорідні групи з метою визначення їх відповідності та повного відображення у нормативно-правових актах із врахуванням реалій існуючих сьогодні проблемних питань у цій сфері та пропозицій стосовно вдосконалення чинного законодавства. Отже, у межах основної спрямованості житлової політики в Україні виявлено такі групи житлових відносин:

1) з виникнення, здійснення і припинення права власності на житло;